

30.3.2023

VN/758/2023
STM004:00/2023

VALTIONEUVOSTON ASETUS RASKAUDEN KESKEYTTÄMISESTÄ ANNETUN ASETUKSEN MUUTTAMISESTA

Pääasiallinen sisältö

Raskauden keskeyttämisestä annettua asetusta muutettaisiin vastaamaan raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin tehtyjä muutoksia.

1 Asian tausta ja asetuksenantovaltuus

Eduskunta hyväksyi raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin (239/1970), jäljempänä *aborttilaki*, muutoksia kansalaisaloitteen OmaTahto2020 – Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle! (KAA 8/2020 vp) käsittelyn seurauksena. Lakimuutosten seurauksena on tarve tehdä muutoksia raskauden keskeyttämisestä annettuun asetukseen (359/1970), *aborttiasetus*.

Asetus annetaan aborttilain 4 §:n 2 momentin, 5 §:n 4 momentin (siten kuin se on muutettu lailla 1097/2022, voimaan 1.9.2023) sekä 15 §:n 1 momentin nojalla.

Lain 4 §:n 2 momentin mukaan naiselle, jolle on suoritettu raskauden keskeyttäminen, on annettava ehkäisyneuvontaa, niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään. Valtuuden nojalla annettaisiin osa 7 §:n muutoksista. Lain 5 §:n 4 momentin mukaan hakemuksesta saada raskauden keskeytys, hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja hakemusmenettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella. Valtuuden nojalla muutettaisiin asetuksen 3 ja 4 § ja osin 7 §.

Lain 15 §:n 1 momentin mukaan tarkemmat säännökset raskauden keskeyttämisestä annetun lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Lain 15 §:n 1 momentin mukaisen yleisluonteisen asetuksenantovaltuutuksen nojalla voidaan antaa säännöksiä vain rajallisesti. Perustuslakivaliokunta on todennut perustuslain 80 §:stä johtuvan, että täytäntöönpanosäännösten antamiseen oikeuttavaa valtuutusta on tulkittava supistavasti. Tällaisen valtuuden nojalla voidaan antaa esimerkiksi lain voimaan tullessa välttämättömiä säännöksiä viranomaistoiminnan ohjaamisesta. Täytäntöönpanovaltuuden käyttöala jää siten verraten vähäiseksi. Jotta lakimuutosten edellyttämät asetusmuutokset voidaan tehdä, ja asetuksen sääntelyä ajantasaistaa selkeästi vanhentuneen sääntelyn osalta, on valtuuteen nojalla kumottava 5 §, 6 §:n 2 momentti ja 10 § ja muutettava 9 §. Säännöksen nojalla annettaisiin osin myös 7 §:n muutokset.

2 Asian valmistelu

Asetus on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa. Samassa yhteydessä on valmisteltu muutokset myös raskauden

keskeyttämistä ja sterilisointia koskevista lomakkeista annettuun sosiaali- ja terveysministeriön asetukseen (1063/2008), *lomakeasetus*.

Asetusluonnokset olivat lausunnoilla 20.2.–15.3.2023. Lausuntopyyntö lähetettiin keskeisille sidosryhmille. Lausunnonantajat ja keskeinen lausuntopalaute on kuvattu jaksossa 5.

3 Nykytila, sen arviointi ja keskeiset ehdotukset

Voimassa oleva aborttilaki ja 1.9.2023 voimaan tulevat lakimuutokset

Aborttilaissa säädetään edellytyksistä saada raskauden keskeytys. Vielä voimassa olevan lain mukaan keskeytyksen saaminen edellyttää raskauden kestosta riippumatta yhden tai kahden lääkärin lupaa taikka Valviran lupaa, ja keskeytyksen saamiseksi esillä tulee olla joku aborttilaissa säädetty peruste. Raskauden keskeyttäminen ennen 12. raskausviikon loppua pääsääntöisesti edellyttää kahden lääkärin lupaa, eräissä tapauksissa yhden lääkärin tai Valviran lupaa.

Lain mukaan Valvira voi antaa luvan raskauden keskeyttämiseen raskausviikoilla 12–20 laissa säädetyn perustein. Valvira käsittelee kaikki sikiön sairauden tai ruumiinvamman johdosta tehtävät keskeytykset, myös siis ennen 12. raskausviikon loppua tehtävät keskeytykset. Valvira voi lisäksi myöntää luvan keskeytykseen 24. raskausviikon loppuun saakka, jos luotettavalla tutkimuksella on todettu vaikea sikiön sairaus tai ruumiinvamma. Raskauden keskeyttämiseen voidaan pyytää lupa Valviralta myös silloin, jos lääkärin tai lääkäreiden päätös on kielteinen. Asiat käsitellään Valviran yhteydessä toimivassa raskaudenkeskeyttämis- ja sterilisointiasioiden lautakunnassa.

Jos keskeytyksen perusteena on se, että raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen vaarantaisi raskaan olevan hengen tai terveyden, päätöksen tekee kaksi lääkäriä kaikilla raskausviikoilla. Laissa ei säädetä enimmäisviikkorajaa tällaiselle keskeytykselle. Jos lääkäreiden päätös on kielteinen, lupaa keskeytykseen voi hakea Valviralta.

OmaTahto 2020 -kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä aborttilakiin tehtiin muutoksia (laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta 1097/2022, voimaan 1.9.2023). Keskeinen muutos on, että ennen 12. raskausviikon loppua tehtävissä keskeytyksissä ei tarvita lääkärin tai lääkäreiden lupaa eikä keskeytykselle tarvitse esittää perusteita. Keskeytyksen siis saa yksinomaan raskaana olevan tahtoon ja pyyntöön perustuen. Keskeytys kuitenkin vaatii lääkärivastaanoton, koska kyseessä on lääketieteellinen toimenpide. Lääkäri ei voi kuitenkaan kieltää keskeytyksen saamista eikä lääkäritäten antaa keskeytykselle lupaa. Vastaavasti jatkossa Valviran lupaa ei tarvita sikiön sairauden tai ruumiinvamman johdosta tehtäviin keskeytyksiin, jotka tehdään ennen 12. raskausviikon loppua. Edellytyksiin, jotka koskevat 12. raskausviikon jälkeen tehtäviä keskeytyksiä, ei tehty muutoksia.

Aborttilakiin myös säädettiin säännös raskaana olevan tai sitä harkitsevan ja toisen van-

hemman oikeudesta saada tarvitsemansa psykososiaalinen tuki. Säännöstä, jonka mukaan odotettavan lapsen isälle on varattava isälle tilaisuus esittää käsityksensä asiassa, jos siihen katsotaan olevan syytä, rajattiin koskemaan vain 12. raskausviikon jälkeen tehtäviä keskeytyksiä.

Aborttilain 8 § kumottiin. Pykälän 1 momentin mukaan laissa tarkoitettuna lausunnonantajalääkärinä voi toimia jokainen valtion tai hyvinvointialueen palveluksessa oleva lääkäri taikka muu lääkäri, jolle Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto on myöntänyt tehtävään luvan. Momentti kumottiin, koska muussakaan terveydenhuollon sääntelyssä ei edellytetä erillistä viranomaislupaa tietyn yksittäisen terveydenhuollon tehtävän hoitamiseen, eikä säännös siten ole enää ajantasainen. Yksityisen terveydenhuollon luvista ja rekisteröinnistä säädetään yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990). Mainitun lain korvaa vuoden 2024 alusta eduskunnan 27.2.2023 hyväksymä laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994), *ammattihenkilölaki*, 22 §:n nojalla laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Lain 8 §:n 2 momentin mukaan raskauden keskeyttäminen suoritetaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tähän tarkoitukseen hyväksymässä sairaalassa. Suorittajalääkärinä voi toimia jokainen sanotun sairaalan palveluksessa oleva laillistettu lääkäri. Momentti kumottiin, sillä sääntely ei enää vastaa nykyisiä hoitokäytäntöjä. Raskauden keskeytyksistä 97 prosenttia tehdään lääkkeellisesti eikä keskeytys pääsääntöisesti edellytä sairaalahoitoa.

Voimassa olevan lain asetuksenantovaltuudet ovat melko yleisluonteisia. Lain 15 §:n 1 momentin mukaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Lain 4 §:n 2 momentin mukaan naiselle, jolle on suoritettu raskauden keskeyttäminen, on annettava ehkäisyneuvontaa, niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään. Osana uusia hyväksytyjä lakimuutoksia lain 5 §:n 4 momentissa on nyt asetuksenantovaltuutus, jonka mukaan hakemuksesta saada raskauden keskeytys, hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja hakemusmenettelystä voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Aborttilakiin on tullut muutos myös osana seksuaalirikoslainsäädännön uudistusta. Aborttilaista kumottiin 1.1.2023 lähtien 3 §, jonka mukaan jos nainen on saatettu raskaaksi tiettyjen seksuaalirikosten seurauksena, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun esitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä (laki raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta 730/2022).

Voimassa oleva aborttiasetus, sen muutostarpeet ja keskeiset ehdotukset

Aborttiasetuksessa säädetään Valviralle tehtävästä hakemuksesta saada raskauden keskeytys, hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja viranomaismenettelystä tietyissä asi-

oissa. Asetuksen 5 §:ssä säädetään Valviran mahdollisuudesta määrätä, että lupa keskeytykseen voidaan hakea siltä, jos maan osissa ei ole riittävästi lausunnonantajalääkäreitä tai keskeyttämissairaaloita. Pykälässä säädetään myös velvoitteesta ylläpitää tiedostoa hyväksymistään keskeyttämissairaaloista ja eräistä tiedonantovelvollisuuksista lääninhallituksille eli nykyään aluehallintovirastoille.

Asetuksen 7 §:n 1 momentin mukaan lausunnonantajalääkärin asiana on antaa keskeyttämistä pyytävälle aborttilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys eli selvitys raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista. Pykälän 2 momentissa säädetään lääkärin tehtävästä antaa ehkäisyneuvontaa.

Asetuksen 9 §:ssä säädetään keskeyttämissairaalan velvoitteesta lähettää sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseksi eli nykyään THL:lle ilmoitus suoritetusta toimenpiteestä. Pykälässä on myös viittaus potilasasiakirjojen säilyttämistä koskevaan lainsäädäntöön. Asetuksen 12 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysministeriön johtamis- ja ohjaustehtävistä.

Moniin aborttiasetuksen säännöksiin kohdistuu teknisiä muutostarpeita sekä kumoamistarpeita lakimuutoksista johtuen ja sen vuoksi, että ne ovat sisällöltään tai käsitteistöltään vanhentuneet. Asetuksen 7 §:n sääntelyä on perusteltua muuttaa tarkoituksenmukaisen työjaon näkökulmasta. Ei ole välttämätöntä edellyttää, että raskauden keskeytyksen yhteydessä annettavan selvityksen ja ehkäisyneuvonnan antajan tulee aina olla lääkäri, vaan selvityksen ja neuvonnan voisi antaa tapauksen mukaan myös muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tehtävään riittävä osaaminen.

Muutostarpeita käsitellään tarkemmin säännöskohtaisissa perusteluissa.

Aborttiasetukseen, kuten myös lomakeasetukseen, ehdotetaan tehtäväksi pääsääntöisesti vain lakimuutoksista johtuvat ja lainsäädännön selkeään päivystarpeeseen liittyvät muutokset. Aborttilain muutosten voimaantulo 1.9.2023 ei salli laajempaa sisällöllistä tarkasteltua tässä kohtaa, ja merkittävät asetusmuutokset edellyttäisivät lain muuttamista. Eduskunta antoi OmaTahto2020 –kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä lausuman, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto käynnistää välittömästi valmistelun raskauden keskeyttämisestä annetun lain laajemmasta kokonaisuudistuksesta tavalla, joka edelleen vahvistaa raskaana olevan itsemääräämisoikeutta. Jos hallitus päättää käynnistää lainsäädännön kokonaisuudistuksen, tulee samassa yhteydessä tarkastella laajemmin myös keskeytykseen liittyvän hallintomenettelyn uudistamistarpeita.

4 Pääasialliset vaikutukset

Säädösmuutosehdotukset eivät pääsääntöisesti sisällä juurikaan itsenäisiä vaikutuksia, koska kyse on aborttilain muutoksia vastaavien muutosten tekemisestä aborttiasetukseen. Osassa ehdotettuja muutoksia on lisäksi kyse sisällöltään jo vanhentuneen sääntelyn kumoamisesta. Tällaisen sääntelyn kumoamisella ja lainsäädäntöön tehtävillä

terminologisilla päivityksillä tuetaan osaltaan sitä, että sääntely on nykypäivänäkin ymmärrettävää ja helpommin sovellettavaa.

Asetusmuutosten merkittävin itsenäinen vaikutus johtuu 7 §:n ehdotetuista muutoksista, joiden myötä raskauden keskeytyksen yhteydessä annettavan selvityksen ja ehkäisyneuvonnan antajan ei tarvitsisi aina olla välttämättä lääkäri, vaan selvityksen ja neuvonnan voisi antaa myös muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tehtävään riittävä osaaminen. Muutoksella tuetaan terveydenhuollon tarkoituksenmukaista työnjakoa, kun esimerkiksi kättilö voi hoitaa näitä tehtäviä. Eräissä tilanteissa selvityksen tulisi kuitenkin antaa erikoislääkäri. Toisaalta tiedossa ei ole, missä määrin terveydenhuollossa tällä hetkellä noudatetaan asetuksen sääntelyä siitä, kuka selvityksen ja ehkäisyneuvonnan voi antaa, ja toisaalta toteutuuko sääntely ehkäisyneuvonnan antamisesta keskeytyksen yhteydessä.

5 Lausuntopalaute

Luonnos asetusmuutoksiksi oli lausunnoilla 20.2.–15.3.2023. Samaan aikaan oli lausunnoilla lomakeasetuksen muutosehdotukset. Lausuntoaika on normaalia lyhyempi, koska lomakeasetukseen tulevat muutokset on saatava hyväksyttyä melko nopealla aikataululla, jotta niistä johtuvat muutokset ehditään viedä potilastietojärjestelmiin ennen lain ja asetusten muutosten voimaantuloa 1.9.2023. Aborttiasetukseen ehdotettavat muutokset ovat luonteeltaan melko vähäisiä, kun kyse on pääosin vanhentuneen sääntelyn kumoamisesta ja lakimuutoksista johtuvien välttämättömien muutosten tekemistä.

Tästä asetuksesta lausuivat Helsingin kaupunki, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Pirkanmaan hyvinvointialue, Lapin hyvinvointialue, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, Ålands landskapregering, Suomen gynekologiliitto ry, Suomen perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry ja Lääkäriliiton Suomen Perinnöllisyyslääkärit –alaosasto, Tehy ry, Suomen Kättilöliitto - Finlands Barnmorskeförbund ry, Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus STHL ry, Suomen Sairaanhoidajat ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, aluehallintovirastot (yhteinen lausunto), Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL, Naisasialiitto Unioni ry, Vammaisfoorumi ry, Kuluttajaliitto ry sekä Transfeminiinit ry. Lausuntokierroksella saaduissa lausunnoissa lausuttiin enemmän lomakeasetuksen muutosehdotuksista.

Lausunnoissa yleisesti ottaen pidettiin ehdotettuja muutoksia perusteltuina. Ålands landskapregering totesi raskauden keskeyttämistä ja sterilointia koskevan lainsäädännön kuuluvan valtakunnan toimivaltaan, eikä sillä ollut huomioita muutosesityksiin.

Lausunnoissa pääosin pidettiin perusteltuina 7 §:n muutosehdotuksia siitä, että siinä tarkoitetun selvityksen ja ehkäisyneuvonnan voi antaa lääkärin lisäksi laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tehtävään riittävä osaaminen. Suomen perinnöllisyyslääkäriyhdistys ry ja Lääkäriliiton Suomen Perinnöllisyyslääkärit –alaosasto kuitenkin ehdotti, että jos keskeyttämistä koskevan pyynnön perusteena on epäilty tai todettu sikiöpoikkeavuus, tulee selvitys antaa asiaan perehtyneen erikoislääkärin toimesta. Asetuksen 7 §:ään tehtiin tällainen täsmennys. Suomen terveydenhoitajaliitto STHL ry toi esiin, että perhesuunnittelu ja ehkäisyneuvonta kuuluvat lääkärin, terveydenhoitajan ja kättilön tutkintoon johtavan koulutuksen oppisisältöihin ja siksi sairaanhoidajan perustutkinnon suorittaneella henkilöllä ei ilman lisäkoulutusta ole tehtävään

riittävää osaamista. Myös Tehy ry toi esiin lisä- ja täydennyskoulutustarpeen. Lausuntojen perusteella täsmennettiin säännöksen perustelutekstiä.

Joissain lausunnoissa esitettiin huomioita asetuksessa ja muistioissa käytettävästä terminologiasta. Osana aborttilain lailla 1097/2022 tehtyä uudistamista lain käsitteistöä muutettiin sukupuolineutraalimmaksi. Eräät lausunnonantajat kuten Varsinais-Suomen hyvinvointialue ja transjärjestöt toivat esiin, että myös asetusmuutoksessa tulee huomioida sukupuoliin ja vanhempien nimiin liittyvä termistö ja se, että myös sukupuoleltaan mies voi synnyttää. Nämä huomiot koskevat ensisijaisesti lomakeasetusta, jossa ilmaisuja on tarkoitus muuttaa sukupuolineutraaleiksi (siltä osin kuin niin ei oltu jo huomattu tehdä lausuntoversiossa), ellei sitten selvyuden vuoksi välttämätöntä käyttää sukupuolittunutta termiä. Aborttiasetuksen 4 §:n 2 momentissa ehdotetaan edelleen käytettävän käsitettä ”isä”, koska myös laissa säädetään isän kuulemisesta. Käsitteistön muuttaminen tältä osin edellyttäisi lakitasoista tarkastelua, sillä termimuutokset voisivat muuttaa kuultavien joukkoa.

Vammaisfoorumi ry:n ja Transfeminiinit ry:n lausunnoissa kiinnitettiin asetuksissa käytettäviin ilmaisiin kuten ”ruumiinvika” ja katsottiin tällaisten ilmaisujen ylläpitävän rakenteellista syrjintää. Lausunnoissa toivottiin korvaavien ilmaisujen käyttämistä. Samaa ilmaisua käytetään myös laissa raskauden keskeyttämisessä säädettäessä keskeytyksen saamisen perusteista. Tässä asetuksessa ei käytettäisi suoraan kyseistä ilmaisua. Asetuksen 1 §:n 1 momenttia, jossa käytetään selvästi vanhentunutta käsitteistöä (vaajamielisyys tai häiriintynyt sieluntoiminta), ei ehdoteta muutettavaksi vain käsitteistön uudistamiseksi, koska kyseinen sääntely sisällöltään edellyttäisi lakitasoisen sääntelyn tarkasteluakin, mikä ei ole tämän valmistelun piirissä. Lainsäädännön ilmaiset on perusteltua uudistaa, jos aborttilainsäädännön uudistukseen ryhdytään. Valviran ja Pirkanmaan hyvinvointialueen lausunnoissa katsottiin, ettei tulisi käyttää termiä ”abortti”, vaan johdonmukaisesti raskaudenkeskeytys. Kyseistä ilmaisua käytetään vain perusteluteksteissä tiiviysyistä, ja abortin ollessa vakiintunut ilmaisu, ei tarvetta perustelumuistion muutoksille tältä osin katsottu olevan.

Eräissä lausunnoissa nostettiin esiin muita lainsäädännön ja toimintatapojen kehittämistarpeita raskauden keskeytykseen ja lisääntymisterveyteen liittyen. Muutamissa lausunnoissa (Suomen Kätilöliitto - Finlands Barnmorskeförbund ry, Naisasialiitto Unioni ry) kiinnitettiin huomiota tarpeeseen tehdä raskauden keskeyttämistä koskevan lainsäädännön laajempi uudistus. Vammaisfoorumi ry katsoi, että valtioneuvoston asetukseen tulee liittää myös asiankohta, että perheelle tulee tarjota tukea myös niissä tapauksissa, kun perhe päättää jatkaa raskautta lapsen ollessa vammaisen. Tällainen nimenomainen säännös vaatisi lakitasoisen muutoksen sääntelyyn liittyvän asetuksenantovaltuutuksen puuttuessa. Voidaan kuitenkin tuoda esiin, että tällainen tuki sisältyy hyvinvointialueiden terveydenhuoltolain (1326/2010) 27 §:n ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) 25 §:n mukaisiin velvoitteisiin antaa yksilölle ja perheelle psykososiaalista tukea. Tehy ry:n toi esiin ehkäisyneuvontaan liittyvät kehittämistarpeet. Naisasialiitto Unioni ry ja Suomen Sairaanhoidajat ry nostivat esille maksuttoman ehkäisyn tärkeyden.

6 Säännöskohtaiset perustelut

1 §. Pykälän 2 momentissa säädetään, että pykälässä tarkoitettussa tapauksessa hakemus

ja siihen liittyvä lääkärin lausunto on laadittava vahvistetun kaavan mukaiselle lomakkeelle. Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän sääntely on päällekkäistä aborttilain 15 §:n ja lomakeasetuksen sääntelyn kanssa. Aborttilain 15 §:n 2 momentin mukaan raskauden keskeyttämistä koskevista asioista käytettävien lomakkeiden kaavat vahvistetaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Lomakeasetuksen 3 §:n mukaan keskeyttämiseen liittyvät lausunnot, päätökset ja ilmoitukset tulee tehdä asetuksessa vahvistetun kaavan mukaiselle lomakkeelle. Mainituissa 3 §:ssä täsmennetään, mitä lomake-asetuksen lomaketta tulee kulloinkin käyttää. Vastaava säännös aborttiase-
tuksen 6 §:n 1 momentissa ehdotetaan myös kumottavaksi samasta syystä.

Pykälän 1 momentin mukaan lupaa raskauden keskeyttämiseen on naisen itsensä, jollei nainen lain 2 §:ssä säädettyjen syiden perusteella ole kykenemätön esittämään pätevää pyyntöä toimenpiteeseen, haettava joko lääkäriltä tai terveydenhuollon oikeusturvakes-
kukselta. Säännöstä ei esitetä muutettavaksi, mutta selvyyden vuoksi voidaan todeta, että säännös koskee jatkossa vain tilanteita, joissa aborttilain nojalla kyseessä on hake-
musmenettely (raskauden kesto on yli 12+0 raskausviikkoa tai kyseessä on lain 2 §:ssä tarkoitettu tilanne). Ennen 12. raskausviikon loppua tehtävissä keskeytyksissä ei tarvita lupaa.

3 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan lupaa raskauden keskeytykseen on haettava terveydenhuollon oikeusturvakeskukselta omakätisesti allekirjoitetulla hake-
muksella. Uudeksi sanamuodoksi ehdotetaan ”Jos raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) nojalla raskauden keskeytys edellyttää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston lupaa, on lupaa haettava virastolta hakijan omakätisesti allekirjoitta-
malla hakemuksella.” Näin ollen pykälä on selkeämpi sen suhteen, että kaikissa tilan-
teissa lupaa ei haeta Valviralta, vaan ainoastaan laissa säädettyissä tapauksissa. Momen-
tissa oleva viittaus terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen muutettaisiin viittaukseksi Valviraan.

Vaatus omakätisestä allekirjoituksesta ei ole täysin linjassa sen kanssa, että tervey-
denhuollon asiakirjoja käsitellään nykyisin pääsääntöisesti sähköisesti. Tässä yhtey-
dessä ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä perustavanlaatuisia muutoksia hakijan henki-
öllisyyden ja tahdon varmentamista koskevaan sääntelyyn, joten sääntely ehdotetaan
olevan edelleen voimassa. Jos tuleva hallitus käynnistää raskauden keskeytystä koske-
van lainsäädännön kokonaisuudistuksen eduskunnan lausuman mukaisesti, tulee tätäkin
kokonaisuutta arvioida osana valmistelutyötä.

Pykälän 2 momentissa säädetään liitteistä, jotka on liitettävä Valviralle tehtävään hake-
muksen. Momentin sääntelyä muutettaisiin lakiteknisesti siten, että jatkossa momen-
tissa ei olisi kohtia, vaan 2 momentissa säädettäisiin lääkärinlausunnoista ja päätöksistä,
jotka tulee olla Valviralle tehtävän hakemuksen liitteenä. Momentin lakiviittaukset päi-
vitettäisiin vastaamaan aborttilain muutoksia. Voimassa olevan 2 momentin 1 kohdassa
säädetään siitä, että hakemukseen on liitettävä tarvittaessa perinnöllisyyslääketieteen
erikoislääkärin lausunto lapsen sairastumisen todennäköisyydestä, jos raskauden kes-
keyttämistä haetaan, koska on syytä otaksua, että lapsella olisi tai lapselle kehittyisi
vaikea sairaus tai ruumiinvika. Voimassa oleva säännös viittaa vain aborttilain 1 §:n 5
kohtaan, joka lakimuutosten myötä jatkossa on 1 §:n 3 momentin 4 kohta. Momenttiin
lisättäisiin sääntely siitä, että tällainen lausunto on liitettävä tarvittaessa myös silloin,

perusteena on aborttilain 5 a §, joka koskee keskeytyksiä myöhäisemmillä raskausviikoilla, eli kun lapsivesi- tai ultraäänitutkimuksella, serologisilla tutkimuksilla taikka muulla vastaavalla luotettavalla tutkimuksella on todettu vaikea sikiön sairaus tai ruumiinvika.

Pykälän uudeksi 3 momentiksi siirtyisi nyt 2 momentin 3 kohdassa oleva säännös, jonka mukaan hakemukseen on lisäksi liitettävä selvitys muista asian ratkaisuun mahdollisesti vaikuttavista seikoista.

4 §. Pykälän voimassa olevan 1 momentin mukaan jollei hakemukseen ole liitetty 3 §:ssä tarkoitettua selvitystä, on terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen tarpeen vaatiessa velvoitettava hakija määrätyn ajan kuluessa se esittämään. Sanamuotoa muutettaisiin, että ellei hakemukseen ole liitetty ”riittävää selvitystä” Valvira tulee pyytää sitä esittää. Momentista poistettaisiin siis nimenomainen viittaus 3 §:ään, jotta sanamuotoa ei tulkita tarkoittavan viittaavan vain 3 §:n 3 momenttia tarkoitettuun selvitykseen, sillä vain 3 momentissa käytetään sanaa ”selvitys”. Käytännössä Valvira voi pyytää selvitystä erinäisistä puutteellisista asiakirjoista tai tiedoista. Momentissa oleva viittaus terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen muutettaisiin viittaukseksi Valviraan.

Pykälän 2 momentin mukaan jollei hakemukseen ole liitetty odotettavan lapsen isän kirjallista lausuntoa, on terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen, jos se katsoo siihen olevan syytä, varattava tälle tilaisuus lausuntonsa antamiseen asiasta. Säännös täydentää aborttilain 7 §:n 1 momentin sääntelyä isän kuulemisesta. Mainittuun lain säännökseen on tehty täsmennys, jonka mukaan velvollisuus varata isälle tilaisuus käsityksensä asiasta, jos siihen katsotaan olevan syytä, koskee vain raskauksia, jotka ovat edenneet pidemmälle kuin 12. raskausviikon loppu. Asetuksen 4 §:n 2 momentin säännökseen tehtäisiin vastaava muutos, eli momentissa viitattaisiin lain 1 §:n 2 ja 3 momenttiin ja 5 a §:ään. Lain 1 §:n 2 momentissa säädetään ns. terveysvaaraperusteessa tehtäviä keskeytyksistä, joista lähtökohtaisesti päättää kaksi lääkäriä, eikä siis Valvira. Jos lääkärin päätös on kielteinen, lupa keskeytykseen voidaan pyytää Valviralta, ja asetuksessa oleva viittaus 1 §:n 2 momenttiin viittaisi siis näihin tilanteisiin. Momentissa oleva viittaus terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen muutettaisiin viittaukseksi Valviraan.

5 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän voimassa olevan 1 momentin mukaan mikäli terveydenhuollon oikeusturvakeskus toteaa, ettei maan joissakin osissa ole pitkien välimatkojen, lääkäri- tai sairaalapulan taikka muun sellaisen syyn vuoksi katsottava olevan riittävästi lausunnonantajalääkäreitä tai keskeyttämissairaaloita, sen on määrättävä, että mainituilta alueilta saa, kunnes se toisin määrää, anoa suoraan siltä lupaa raskauden keskeyttämiseen.

Säännös on sisällöltään vanhentunut. Lain 8 §:n 2 momentin kumoamisen myötä lain-säädännössä ei enää säädetä käsitteestä keskeyttämissairaala. Lisäksi hyvinvointialueiden palveluiden järjestämisestä koskevat velvoitteet huomioon ottaen ei ole todennäköistä, ettei jossain maan osassa ole lausunnonantajalääkäreitä. Valvira ei siltä saadun tiedon mukaan ole ainakaan viime vuosikymmeninä tehnyt yhtään tällaista määräystä. Lisäksi jatkossa momentissa tarkoitettuja lausunnonantajalääkäreiden antamia lausuntoja tarvitaan vain jatkossa vähäisessä määrin suhteessa nykytilaan, koska lausunnonantajalääkärit antavat momentissa tarkoitettua lausunnon jatkossa enää silloin, kun ras-

kaus keskeytetään sen vuoksi, että raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen raskaana olevan sairauden, ruumiinvian tai heikkouden vuoksi vaarantaisi hänen henkensä tai terveytensä. Tällaisia keskeytyksiä on vuosittain vain muutama kymmenen. Jatkosakin tosin lääkäri kirjoittaa lausunnon lomakeasetuksen mukaisesti osana Valviralle toimitettavaa hakemusta myöhäisemmillä raskausviikoilla.

Pykälän voimassa olevan 2 momentin mukaan oikeusturvakeskuksen on ylläpidettävä ja julkaistava säännöllisesti tiedostoa hyväksymistään keskeyttämissairaaloista sekä 1 momentin mukaisesti määräämistään alueista. Säännös on tarpeeton lain keskeyttämissairaaloita koskevan säännöksen kumoamisen ja tämän pykälän 1 momentin kumoamisen myötä. Momentissa on myös säännös, jonka mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on ilmoitettava lääninhallituksille, keskeyttämissairaaloille ja terveyskeskuksille niistä raskauden keskeyttämisestä annetun lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin lääkäreistä, jotka oikeusturvakeskus on erikseen määrännyt toimimaan lausunnonantajalääkäreinä sekä myös niistä lääkäreistä, joilta oikeusturvakeskus on tämän oikeuden poistanut. Lain 8 §:n 1 momentin kumoamisen myötä säännös on tarpeeton.

6 §. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi. Pykälän voimassa olevan 1 momentin mukaan lääkärin tai lääkärin lupapäätös on laadittava vahvistetuille lomakkeille. Momentti ehdotetaan kumottavaksi samoista syistä kuin 1 §:n 2 momentti.

Pykälän voimassa olevassa 2 momentissa säädetään aborttilain 1.1.2023 lähtien kumottuun 3 §:ään liittyvästä tarkemmasta sääntelystä. Koska mainittu lain 3 § on kumottu, myös tämän asetuksen 6 §:n 2 momentin sääntely tulee kumota.

7 §. Pykälän voimassa olevan 1 momentin mukaan lausunnonantajalääkärin asiana on antaa keskeyttämistä pyytävälle aborttilain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu selvitys. Mainitun lain 4 §:n 1 momentin mukaan ennen kuin raskaus tämän lain mukaan keskeytetään, on keskeyttämistä pyytävälle annettava selvitys raskauden keskeyttämisen merkityksestä ja vaikutuksista.

Aborttilain 4 §:n 2 momentin mukaan naiselle, jolle on suoritettu raskauden keskeyttäminen, on annettava ehkäisyneuvontaa, niin kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään. Aborttiasetuksen 7 §:n 2 momentin mukaan ennen kuin nainen, jolle on suoritettu raskauden keskeyttäminen, pääsee pois sairaalasta, on hänelle sairaalan lääkärin toimesta annettava ehkäisyneuvontaa.

Pykälässä edellytetään siis sitä, että lääkäri on se, joka antaa lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun selvityksen sekä lain 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun ehkäisyneuvonnan. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, jatkossa *potilaslaki*) 5 §:n 1 momentin mukaan potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehtoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Lain 5 §:n 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

Ammattihenkilölain 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksyttyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat. Lain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta. Lain 23 a §:n mukaan laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö voi koulutuksensa, kokemuksensa ja tehtäväkuvansa mukaisesti aloittaa hoidon potilaan oireiden ja käytettävissä olevien tietojen sekä tekemänsä hoidon tarpeen arvioinnin perusteella.

Hoidollisesti ei ole välttämätöntä, että selvityksen ja ehkäisyneuvonnan antaa aina juuri lääkäri, vaan tapauksen mukaan muukin laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö voisi antaa selvityksen ja neuvonnan. Tarkoituksenmukaisen työjaon takia sääntely ehdotetaan muutettavaksi siten, että selvityksen ja ehkäisyneuvonnan saa antaa lääkäri taikka muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tehtävään riittävä osaaminen. Tällainen muu ammattihenkilö olisi erityisesti terveydenhoitaja, kätilö ja riittävän osaamisen omaava sairaanhoitaja. Lääkäri kuitenkin viime kädessä vastaisi, että potilaan hoidon osana hänelle on annettu lääketieteellisen hoidon kannalta olennainen selvitys. Lääkärin itse tulisi antaa selvitys ja neuvonta, kun se on tietyn potilaan terveydentilan tai raskauden erityispiirteiden takia on tarpeen. Jos raskauden keskeytyksen pyynnön tai hakemuksen perusteena on sikiöpoikkeavuus, selvityksen tulisi antaa sikiöpoikkeamiin perehtynyt erikoislääkäri raskauden kestosta riippumatta.

Asetuksen 7 §:n 2 momentissa on ajallisesti vanhentunut ajallinen täsmennys neuvonnan antamisen ajankohdasta. Säännöksen mukaan ehkäisyneuvonta tulee antaa ennen sairaalasta poistumista, kun valtaosa keskeytyksistä nykyään ei vaadi sairaalahoitoa. Sääntely kumottaisiin. Käytännössä neuvonta todennäköisesti jatkossakin useimmiten annetaan samassa yhteydessä, kun henkilö hakeutuu raskauden keskeytykseen.

Muutosten myötä pykälässä olisi jatkossa vain yksi momentti.

9 §. Pykälän voimassa olevan 1 momentin mukaan keskeyttämissairaalan tai muun terveydenhuollon toimintayksikön on kuukauden kuluessa raskauden keskeyttämisestä lähetettävä sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskukseen ilmoitus suoritetusta toimenpiteestä. Tiedot voidaan antaa myös sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä. Pykälässä oleva viittaus sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskukseen viittaa nykyään Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen.

Sääntely liittyy THL:n tutkimus- ja tilastointitehtäviin. Näihin tehtäviin liittyviin tiedonsaantioikeuksiin sovelletaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta annettua lakia (668/2008), jatkossa *THL-laki*. Mainitun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan laitoksen tehtävänä on tutkia ja seurata väestön hyvinvointia ja terveyttä, niihin vaikuttavia tekijöitä ja niihin liittyviä ongelmia, ongelmien yleisyyttä ja ehkäisymahdollisuuksia, sekä kehittää ja edistää toimenpiteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ongelmien vähentämiseksi ja 2 kohdan mukaan tutkia, seurata, arvioida ja kehittää sekä ohjata sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa ja antaa asiantuntijatukea hyvinvointia ja

terveyttä edistävien politiikkojen, toimintatapojen ja käytäntöjen toteuttamiseksi. Mainitun 1 momentin 4 c kohdan mukaan laitoksen tehtävänä on toimia tilastolain (280/2004) 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuna tilastoviranomaisena.

THL-lain 5 §:n nojalla THL:lla on laajat tiedonsaantioikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäjiltä ja tuottajilta laitoksen lain 2 §:n 1 momentin 1–3, 4 ja 4 d kohdassa säädettyjen tehtävien hoitamista varten. Pykälän 1 momentin mukaan laitoksella on oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuoltoa järjestäviltä viranomaisilta sekä yksityisesti sosiaali- ja terveystalouden palveluja järjestäviltä ja tuottavilta avo- ja laitospalveluita koskevat tiedot muun muassa asiakkaasta ja potilaasta, palvelun antamisen perusteesta ja saatavuudesta, sairaudesta, vammasta, vammaisuudesta, sosiaalisesta tilanteesta ja lääketieteellisestä tilasta sekä niihin liittyvistä toimenpiteistä ja päätöksistä, palveluista ja hoidosta, tutkimustuloksista, lääkityksestä ja kuntoutuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettuna tunnistetietona kerätään henkilöstä henkilötunnus ja muusta tietoyksiköstä sen yksilöivä tunnus. Lomakeasetuksen lomakkeella AB 4 tiedot kerätään tunnistetietoina. Pykälän 3 momentin mukaan Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksella on oikeus saada 1 ja 2 momentissa tarkoitettut tiedot teknisen käyttöyhteyden avulla.

THL-lain 5 h §:n 3 momentin mukaan THL saa käyttää 5 §:n nojalla saamiaan tietoja myös tilastoviranomaistehtäviin. THL julkaisee vuosittain tilastot raskauden keskeytyksistä.

THL-lain 5 c §:n 1 momentin mukaan rekisterinpitäjällä, jonka rekisteritietoja 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen tiedonsaantioikeus koskee, on velvollisuus luovuttaa laitokselle 5 §:ssä tarkoitettut tiedot laitoksen päätöksen mukaisesti.

Aborttiasetuksen 9 §:n sääntely täydentää THL-lain 5 §:n, 5 c §:n 1 momentin ja 5 h §:n 3 momentin tiedonsaantioikeuksia koskevaa sääntelyä säättämällä määräajan, jolloin raskauden keskeytystä koskeva tieto tulee lähettää THL:lle.

Aborttilain 8 §:n 2 momentin kumoamisen myötä viittaus keskeyttämissairaalaan on vanhentunut, joten jatkossa asetuksen 9 §:ssä säädettäisiin terveydenhuollon toimintayksikön veloitteesta antaa tiedot kuukauden kuluessa. Momentista kumottaisiin myös säännös, jonka mukaan tiedot voidaan antaa myös sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä. Säännös on tarpeeton, koska THL-lain 5 §:n 3 momentin mukaan THL:llä on oikeus saada 5 §:ssä tarkoitettut tiedot teknisen käyttöyhteyden avulla. Pykälään lisättäisiin informatiivinen viittaus, jonka mukaan Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen tiedonsaantioikeuksista säädetään THL-laissa.

Pykälän 2 momentin mukaan raskauden keskeyttämistä koskevien asiakirjojen säilyttämisestä on voimassa, mitä potilasasiakirjojen säilyttämisestä potilaslaissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007) sekä niiden nojalla säädetään. Momentin sääntelyn ehdotetaan kumottavaksi. Potilaslain 2 §:n määritelmän mukaan potilasasiakirjoilla tarkoitetaan laissa potilaan hoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa käytettäviä, laadittuja tai saapuneita asiakirjoja taikka teknisiä tallenteita, jotka sisältävät hänen terveydentilaansa koskevia tai muita henkilö-

kohtaisia tietoja. Koska raskauden keskeyttämisen asiakirjat ovat määritelmän perusteella potilasasiakirjoja, ei ole erikseen tarvetta säätää siitä, että niiden säilyttämisestä on voimassa potilasasiakirjojen säilyttämistä koskeva sääntely. Valviran hallussa olevien hakemusten säilyttämiseen sovelletaan arkistolakia (831/1994).

10 §. Pykälän mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on raskauden keskeyttämisestä annetun lain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettujen säännösten, tehtyjen ilmoitusten sekä valitusten ja kantelujen perusteella valvottava, että lausunnonantaja- ja suorittajalääkärit pyrkivät noudattamaan tasapuolista ja yhdenmukaista käytäntöä, sekä, erityisten syiden ilmetessä, evättävä lääkäritä oikeus lausunnon antamiseen raskauden keskeyttämistä koskevista asioista tai peruutettava hänelle antamansa määräys toimia lausunnonantajalääkärinä tai sairaalalle annettu hyväksyminen taikka tarvittaessa ryhtyvä kurinpito- tai syytetoimiin.

Pykälän sääntely on osin päällekkäistä aborttilain 11 §:n kanssa, jonka mukaan terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen on valvottava, että lausunnonantaja- ja suorittajalääkärit pyrkivät noudattamaan tasapuolista ja yhdenmukaista käytäntöä. Pykälän alkuosassa täsmennetään tätä sääntelyä eli säädetään tarkemmin, minkä tietojen perusteella valvontaa tehdään. On itsestään selvää, että valvova viranomais suorittaa valvontaa tällaisten tietojen perusteella, eikä toisaalta ole perustetta myöskään rajata niitä lähteitä, joiden perusteella valvontaa voidaan tehdä. Pykälässä olevat kurinpidolliset toimet ovat luonteeltaan sääntelyä, josta tulee perustuslain 2 §:n 3 momentin ja 80 §:n 1 momentin nojalla säätää lailla. Ammattihenkilöihin kohdennetusta ohjauksesta ja valvonnasta säädetään kattavasti ammattihenkilölain 5 luvussa. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

7 Voimaantulo

Ehdotetaan, että asetus tulee voimaan 1.9.2023, eli samana päivänä, kun aborttilain muutokset tulevat voimaan. Asetuksen 6 §:n 2 momentti ehdotetaan kuitenkin kumottavaksi jo 1.4.2023 lähtien, sillä se täydentää sellaista lain sääntelyä, joka on kumoutunut 1.1.2023 lukien.

Esitetään, että valtioneuvosto antaa asetuksen raskauden keskeyttämisestä annetun asetuksen muuttamisesta.